

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1,50 Din

Za inostranstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 9. oktobra 1936.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Slovenska politika

Dva svetova*

Slovenci smo siromašen narod. To, kar se pri nas socialno dviga nad raven malega človeka, je zelo šibka plast, ki ni ne po svojih izročilih, ne po svoji miselnosti povezana s slovenskim življenjem in stremljenjem. V dobi strašnega pretresa, ki spremlja porod nove družbe, nam zato ne bi smelo biti težko, najti pravo mesto — ko bi bile ločnice jasne.

Ko pri gledanju na svet kot razumniki postavljamo sheme in alternative, ker je to pač način, kako se v svetu orientiramo, se nam danes najbolj vsiljuje ena ločitev: to je boj dveh taborov, od katerih brani eden svoje privilegije, drugi pa hoče pravičnejšo ureditev družbe. Čiste ločitve seveda niso mogoče, ker se raznolike koristi preveč prepletajo. Ta boj se pojavlja v najrazličnejših oblikah, ker so nasprotstva bolj ali manj izrazita in se oba tabora poslužujeta najrazličnejših sredstev. Če se en tabor prizadeva, da kolikor mogoče zabriše dejanski položaj in resnična nasprotstva, pa drugi tira ta nasprotstva do skrajnosti. Razumniki s svojimi nauki položaj še bolj zapletajo in ustvarjajo nasprotstva tam, kjer jih ne bi bilo treba. Vendar niso teorije in ideologije tiste, kar daje revolucionarnim elementom udarno moč, ampak ideja in vera v njo. Teorija služi ideji, ne obratno. Vsebinska »nove« ideje pa je socialna pravičnost, ki je po svojem bistvu vprašanje pravilne ureditve odnosa posameznika do občestva, vprašanje torej, ki je od nekdanj vzemirjalo in brigalo duhove. To socialno pravičnost si lahko kdo predstavlja tako ali drugače, odločilna za ločitev duhov je pripravljenost služiti ideji brez ozira na lastne žrtve in lastno korist. Kjer je resnična pripravljenost, tam se mora prej ali slej najti tudi neka pot za skupno delo. Nihče nima podrobnega načrta za ureditev nove družbe in ga ne more imeti. Samo to vemo natančno, da nova družba ne bo nastala od danes do jutri s političnim aktom, da bodo oblike, v katerih se bo pojavila, od naroda do naroda različne, da bodo boji zanj od naroda do naroda drugačni, bolj ali manj ostri in kruti. Samo to vemo, da stojimo danes že sredi duhovne revolucije in da bo po-

litično adekvaten njen izraz, da bo nova družba sad neizmerno požrtvovalnega, dolgotrajnega dela in je nobena politična revolucija ne more čez noč ustvariti. Resno voljo do novih socialnih oblik družbenega življenja vidimo samo tam, kjer se na raznih področjih dela za spoznavanje njih pogojev in za vzgojo socialne in skupnostne miselnosti. Kjer tega ni, tam imamo opravka z demagogijo in reakcijo.

Nas je strah pred bodočnostjo! Zakaj nas je strah? Ali se bojimo ideje, ki hoče streti nadvlado maloštevilne plutokracije in odpraviti anarhijo v svetu, ki ograža najmiroljubnejše narode? Nimamo nobenega povoda za tak strah. Razumljiv pa je strah pred ljudmi, ki so njeni nosilci, opravičen je strah pred človekom, ki se je sprostil vseh moralnih vezi, bojimo se duha, ki spremlja njegovo početje. Strah nas je tudi, ker se čutimo krive, ker držimo roke križem, ker v nas ni tiste fanatične vere, ko na drugi strani. Malimo nasprotnika, zamerjamo z naukom in teorijo tudi idejo, ki je nositeljica vsakega gibanja. V čem je moč nasprotnika? Mar v njegovi doktrini? Videli smo, kako ta ni mogla obvarovati svojih najbolj avtoritativnih predstavnikov pred klavnim oportunitizmom in pred izdajstvom stvari same. Ideja in vera vanjo je tista sila, ki prestavlja gore. Kjer peša ta, tam ne pomaga nobena teoretična podkovanost. Kdor nima spoštovanja pred vero drugega, je navadno sam brez nje. Nobena ideja nima predorne moči in ne bo nič trajnega ustvarila, če ni odsev večne resnice. Najbolj žalostno je in tragično, da si mnogokrat stojijo nasproti kot največji nasprotniki ljudje, ki hočejo v bistvu isto: drug, pravičnejši socialni red, kjer bo kruba za vse in spoštovanje človeškega dostojanstva zagotovljeno vsakomur.

To je satanovo delo, da se idealisti medsebojno pobijajo in do smrti sovražijo, ko bi morali skupno udariti na resničnega sovražnika ljudstva. Krivda je na obeh straneh. Eni zamerjujejo s krivičnim socialnim redom vse vrednote, ki so bile ljudem doslej svete ter relativizirajo vse resnice in vsa načela, ki so bila doslej narodom vodilna. Domišljajo si, da se da novi red postaviti samo na duhovnih ruševinah starega sveta in da ni v duhovnem in нравstvenem svetu nobene večne za-

konitosti in stalnosti. Drugi pa vežejo nadčasne vrednote na neke družbene ustanove, ureditve in pojave, ki so človeško delo in se zato njih usoda odloča v zgodovinskem razvoju. Kar velja za vsako ceno rešiti v novi svet, to so večne vrednote, ki dajejo človeškemu življenju, delu in hotenju zadnji in najgloblji smisel, vse drugo je manj bistveno. Prepričati pa bi morali na vsak način, da se socialna reakcija ne postavi kot edino poklicana braniteljica teh vrednot in svoje namene z njimi isti. Silno odgovornost si naprtuje, kdor reakcijo v tem njenem stremljenju podpira in politične ločnice postavlja tako, da sveto stvar družji s čisto posvetnimi cilji. Boj za duše, boj za jasno duhovno ločitev nima s tako politiko nič skupnega, ker se postavljajo tu bitna vprašanja v čisto napačni luči in se duhovi samo begajo. Jasnost v velikih, svet pretresujočih vprašanjih je potrebna, a to jasnost je treba najprej izbojevati na duhovnem področju in z duhovnim orožjem. Izločiti je treba vse, kar to jasnost ovira, vsa sredstva demagogije, laži, maljenja nasprotnika. Resen bojevnik za dobro stvar začne s kritiko pri sebi. Ni dovolj, da sebe in svoje prepričujem, da to, kar hočem, ni reakcija, dokazati moramo to tudi drugim. Kakšni so načrti, s katerimi hočem svet osrečiti? Imamo okrog sebe razne zglede preurejevanja družbe, a nobeden nam ne more služiti za vzor. Nihče nam ne bo prihranil lastnega iskanja. S splošnimi gesli ni nikomur pomagano, pa če se tudi sklicujemo na najvišje avtoritete. In ne zabimo: brez zgledov se besede prazne, brez žrtve neplodne. Nimamo moralne pravice prizadevanja drugih od konca do kraja obsojati, dokler ne pokažemo sami enako žive ali še večje vere, volje in požrtvovalnosti v službi socialne pravice. Bodo veliki v dejanjih, ne samo v napadanju. Zlo se z novim zlom ne uničuje, ampak samo stopnjuje.

Ideja socialne pravičnosti naj bi postala za dobre in zavedne Slovence vez in ne vzrok novih in še hujših sporov. Ona bi nas morala tako prežeti, da bi postala bistven del slovenske zavesti, ona bi nas morala nasproti zunanjemu sovražniku družiti in ne razdvajati.

Predvsem pa bi nas morala navajati k stvarnemu delu za preosnovo naših razmer, h konkretnemu spoznavanju slovenskega človeka in njegovih življenjskih pogojev ter k miselni in нравstveni pripravi za velike naloge bodočnosti. V tem pogledu smo bili doslej skromnejši ko v patetičnem gromovništvu in strupenem medsebojnem obračunavanju.

L—i.

Velika slovenska opera

(K premieri »Matije Gubca«.)

Po enajstih letih je bila uprizorjena spet izvrsta slovenska opera slovenskega skladatelja Rista Savina v slovenski Narodni operi v Ljubljani. L. 1925 so zadnjič peli v slovenski operi Savinov »Gospodsvetski sen«. Letos dne 30. septembra so dali zadnje je senzelejšje veliko operno delo Savinovo »Matijo Gubca« prvič, trinajst let potem, ko je skladatelj »Gubca« zložil in predložil vodstvu slovenske Narodne opere.

Da so letos uprizorili »Matijo Gubca«, je prav in ravnateljstvo ljubljanske opere zasluži, da mu trud priznamo, posebno še, ker je začelo letošnje sezijo s slovensko premiero. Več kot čudno pa je, da je ležala partitura celih 13 let v arhivu. Upamo pa, da bo sedanje vodstvo slovenske Narodne opere v tekoči seziji uprizorilo tudi še kakšno drugo slovensko izvirno operno delo.

V časih, ko je živel še Viktor Parma, je bila premiera kakšne slovenske izvirne opere dogodek, ki je zajel ne le Ljubljano, ampak tudi podeželje. K slovenskim opernim premieram so prihajali glasbo ljubeči ljudje iz kranjskih podeželskih mest in trgov in celo iz štajerskega; slovenska operna premiera je bila narodna slovesnost. Po svetovni vojni, ko se je slovenska Narodna opera spet začela, za redke slovenske operne novosti ni bilo več toliko zanimanja. Mogoče je vzrok tega tudi zametavanje slovenstva, ki se je razpaslo kot

kuga med nekim delom razumnštva. Je pa vzrok gotovo tudi splošni padec kulturne ravni.

Zato ni čudno, da za Savinovega »Matijo Gubca« ni bilo nobenega pravega odmeva v slovenski javnosti. Šel je mimo nas bolj tiho in bolj neopažen kot kakšna tuja trapasta opereta, bolj neopažen kot kak razlajnani glasbeni film. Niti v časopisih ni bilo nobene reklame. Ali je kriva gledališka pisarna ali pa časopisje, ki baje noče priobčevati reklame za gledališče, ne vemo. Naj bo pa ta ali oni vzrok, dejstvo je samo vredno vse obsodbe.

Savinov »Matija Gubec« je resno operno delo večjega formata. Nima sicer tiste genialne zasnove in osnove, ki odpira operi pot na vse evropske odre — takih resnično mogočnih opernih del pa tudi drugi narodi niso ustvarjali že daljšo dobo pred svetovno vojno — ima pa vsa znamenja premišljene in dobre glasbene tehnike. Instrumentacija je izmed najboljših, kar jih je naredilo slovensko glasbeno ustvarjanje. Savinova glasba je impresionistična, ni pa pretirana. Orkester in zlasti pihala so Savinova posebna moč. Očitajo Savinu, da je iz skupine Riharda Straussa, da ima motive iz Wagnerja in celo iz »Onjegina«; vse to so pa očitki, ki se dajo delati vsakemu muziku, ki ni ustvaril naravnost svoje šole. Savin ima svoj slog. Ni sicer tako slovenski, da bi ga spoznal gluh človek, kdor pa ima finejši čut in hoče iskati, bo našel v »Matiji Gubcu« tudi slovensko izvirnost. Kdor išče mogočnih finalov ali zlatih arij v klasičnem smislu, jih v »Gubcu« seveda ne bo našel,

ker je Savinova glasba karakternega sloga. V svojem slogu je pa »Gubec« delo, ki gre nad povprečno višino, čeprav je libreto šibkejše. Glasbena moč prikipi šele proti koncu opere na dan in doseže višek v zadnjem dejanju v velikem zboru »Oče naš«.

Savin hoče ustvariti slovensko narodno opero. Predmeti njegovih oper so vzeti iz slovenskega okolja: »Zlatorog«, »Lepa Vida«, »Gospodsvetski sen«, tudi »Gubec« se dotika slovenske gospodvine. To je velika prednost, ki mu daje prvenstvo v slovenski operni književnosti. »Matija Gubec« ima 5 dejanj. Prvo dejanje se godi na sejmu v Brelovu, drugo na grajskem dvorišču na Susedgradu, tretje pri zapuščenem mlinu pri Zaprešiču, četrto na bojišču na Stubiškem polju, peto pa na Markovem trgu v Zagrebu, kjer stori vodnik kmečkih uporov Matija Gubec smrti na ognjenem prestolu. Opera podaja slovensko-hrvaški kmečki upor leta 1573 in ima zgodovinsko podlago. Če bi bil Savin, ki je spisal sam tudi besedilo »Matije Gubca«, prenesel stvar bolj na slovensko ozemlje, bi bila stvar za nas še pomembnejša. Stvarni vodnik kmečke vojske je bil tako ali tako Slovenec Elija Gregorič, ki je bil rojen v Ribniku pri Metliki in je bil vojaški poveljnik cele kmečke vojske, ki mu je bilo podložnih vseh 12 kapetanov. Tachy, ki je dal povod za kmečki upor, je imel posestva tudi pri Slovenski Bistrici v Startenbergu. Gregorič je imel namen prodirati proti Brežicam in po krški dolini proti Novemu mestu, obenem pa po savski dolini do Celja in nato čez Trojane proti

* Opozarjamo na našo opombo, da izraža ta sestavek enako kakor drugi svobodno mnenje dopisnika. Uredništvo.

Žrtev slovenske misli

V nedeljo 13. septembra t. l. popoldne je bil v Dobu pri Logivsi pod Vrbskim jezerom koncert, ki so ga priredili pevski zbori iz Logivesi, Bilčevca, Št. Ilja, Rožeka in Hodiš. Nastopili so združeno in posamič. Sodelovali so tudi tamburaši iz Škofič.

Najbolj je vžigala Kernjakova »Juhe, pojdamo v Škofčec«, himna gorjanskih fantov.

Zbranih je bilo nad 400 ljudi.

V mraku so se po koncertu hodiški pevci vračali domov. Med njimi je bil tudi Mihej Habih, v domači vasi znan kot Zaborčev iz Ruč pri Hodišah. Na kolesih so bili, in v bližini Hodiš se je Miheju pokvarilo kolo. Stopil je v bližnjo gostilno, da ga popravi. Tam so ga psovali nemškutarski fantje s čušom in iredentistom. Mihej se jim je umaknil in se skril, to je sodnijsko ugotovljeno. A dva renegata iz Škofič, mesarski pomočnik, hkrati vodja škofiškega hajmvera Aleš in njegov prijatelj Medja sta ga počakala v zasedi ob cesti. Ko je prišel Mihej peš po cesti in tiščal pred seboj pokvarjeno kolo, sta ga napadla. Medja je svetil, Aleš je tolkel z debelim kolom, v katerem je tičal dolg zarjavel žebelj, po Miheju, dokler se ta ni zgrudil nezavesten na tla. Obležal je v prahu na cesti z groznimi ranami. Podivjanost zverinskega napadalca se pa še ni podelila; tolkel je po njem tako dolgo, dokler se sam ni upehal in dokler ni bil prepričan, da je Mihej že mrtel. Pozneje je namreč obdukcija ugotovila sedem smrtnih ran. Zarjaveli žebelj je prodiral na več krajih lobanja in mu ranil oko, da je izteklo. A Mihej še ni dočrpel. Ležal je v nezavesti na cesti. Proti jutru ga je zbudil hlad. Opetekajoč in ne zavedajoč se samega sebe, je prišel s strašnimi ranami v ranem jutru sam domov. Njegova močna narava in njegova mladost sta kljubovala dva dni in dve dolgi noči smrti. Umiral je v strašnih bolečinah in v sredo, dne 16. septembra, podležel ranam. Ubijalec Aleš in njegov pomagač Medja sta se medtem še vedno z vzdignjeno glavo in ponosna na svoje »delo« sprehajala prosto po Škofičah. Saj sta opravila dobro delo! Šele na poziv sodne komisije, ki je bila izvršila obdukcijo Mihejevega trupla, so orožniki odvedli Aleša in Medjo v zapor.

Hodiše so se zavile v žalost in vsa dolina je spremljala Miheja na njegovi zadnji poti. Pesem je hodiškim pevcem zamrla v grlih, ko so se poslavljali od svojega tovariša, ki jih je zapustil tako mlad.

Mihej Habih je padel kot žrtev svoje zavednosti, ker se je zavedal, da je Slovenec. Njegova ubijalec Aleš in Medja sta tudi Slovenca iz bližnje vasi. S tem je najbolj živo podana slika razmer, ki vladajo v avstrijskem delu Slovenije. Na eni strani slovensko odpadništvo, nahujskano od nemških voditeljev v Celovcu, uživajoči vso podporo pri sodnji in pri uradih, na drugi strani pa ljudstvo, ki je oropano svojih najelementarnejših pravic.¹

Celo z najvišjih mest je to ljudstvo deležno samo prezira ali zasmeha. Rajni Dollfuss je pred množico ljudi v Beljaku svečano izjavil, da se bodo slovenske upravljene zahteve upoštevale. Ko je ta govor redigirala avstrijska uradna tiskovna agencija za javnost, tistega stavka o Slovencih ni bilo. Tako postopanje je hinavsko.

Vse nasilje, vse preziranje zakona se vrši pod varstvom najmočnejše organizacije v deželi, Heimatbunda, ki pomeni več kot deželni glavar ali

pa sam kancler države z diktatorskim pooblastilom na Dunaju, čigar beseda vendar nima nobene veljave v deželi, kjer vladajo vodilne osebe Heimatbunda, Schulvereine in Südmarke. Po navodilih Heimatbunda je bil zasnovan napad na župnika Fertalo v Pokrčah, ko je lani zopet uvedel petje v slovenskem jeziku v cerkvi. V isti režiji je bil izvršen napad s kamenjem in gnilimi jajci na pevce v Kotmari vasi. Pri tem napadu so sodelovali Celovčani. In v isti režiji je bil izvršen napad v Doberli vasi na voditeljico dekliskega gibanja v avstrijski Sloveniji,² na gospodično Milko Hartmanovo, ki je pri tem skoraj oslepela.

² Označbo »avstrijski del Slovenije« rabim po sodobnem znanstvenem primeru (n. pr. Melik) za »slovenska Koroška«.

Ali je slovenstvo v Ameriki borbe vredno?

»Izselniški vestnik Rafael« priobčuje pod zgorajšnjim naslovom dopis slovenskega ameriškega izselnika. Čudno je, kako malo se brigamo za tiste stotisoče slovenskih ljudi, ki so morali v tujino za kruhom. Potaplajo se v tujih narodih, in čisto po enem pokolenju ni drugega sledu o njih, kakor nekaj spačenih priimkov. Ali ni ta naša brezbriznost tudi nasledek tistega nauka, ki nas teden za tednom, dan za dnevom poučuje z veliko vneto o kakšnem poboju ali kaki »otmici« kje doli na Balkanu, za usodo slovenskega človeka pa nima besede?

Dopis je vreden, da si ga vtisnemo v spomin. In da se hkratu zavemo svoje malomarnosti ob našem izselniškem vprašanju. Ali smo res že izčrpali vse mogočnosti, da usmerimo naše izseljevanje na pot, ki bo manj pogubna od sedanjih? »Slovenija« je o tem že pisala. Toda še zmeraj je vsa skrb za naše izselnike v rokah zasebnikov, ki imajo mnogo dobre volje, ki mnogo žrtvujejo in delajo, ki pa seveda ne morejo vsega, kar bi hoteli.

Naj bi se zganila slovenska uradna in neuradna javnost ob tem dopisu.

Dopis se glasi:

Vsakdo, ki dela v javnem življenju med Slovenci v Ameriki, doživlja težke momente, v katerih s strahom in razdvojenostjo v srcu vprašuje samega sebe: Zakaj pa prav za prav delam? Ali ima moje početje, moje dejanje in nehanje kakšen pomen? Ali niso vsa moja prizadevanja le geste, slepe, nekam v praznino bijoče geste, brez upa, da bodo kdaj rodile sad, da bo iskra moje bitnosti užgala, če ne mogočen kres, pa vsaj majhno lučko, katere svet bo ostal tistim, ki pridejo za nami... Kajti, »žalostno je, sam v sebi zaspati, ugasniti v praznosti, luč brez olja...« Misel: — saj delam le za grobove — je strašna, ona ohromlja in ubija. In v nekem smislu vse preveč resnična.

Težki so taki momenti.

To je tragedija izselnikov — nas vseh, ki so nas razburkani valovi življenja, nad katerimi nismo imeli oblasti, iztrgali iz zemlje, katera nas je rodila, ter vrgli na prod tujine. Noben hrup ni tako močan, da bi bil v stanu prevpiti tenki glas drhtečega srca, ki mu nečesa manjka. Da, čim večji je vrišč, tem ostreje čutiš, da si sredi babilonskih množic sam, strahovito sam. Košček materialnega blagostanja, ki ga je morda dala tujina, je trenutno mamilo, a slabo nadomestilo. So sicer med nami, katerih obrazi že od daleč oznanjajo: poln žep, pa prazno srce — poln trebuh, pa mrtvo dušo. Skušajo si dopovedati, da so

Za vse te napade ni sodnije, ker Heimatbund odloča končno veljavno pri državnih oblastih v Celovcu. Tako so tudi za ta umor v Škofičah vsi prepričani, da je sad delovanja Heimatbunda, saj je morilec Aleš njegov zaupnik.

V nedeljo 4. oktobra t. l. je priredil klub koroških Slovencev v Ljubljani na magistratu žalno komemoracijo, na kateri je govoril podpredsednik kluba višji državni pravdnik dr. Kravina.

Posebno je naglašal govornik, da štejemo za svojo dolžnost, da javno poudarimo z vso odločnostjo, da nismo in tudi nikdar nismo bili proti tistim Nemcem, ki spoštujejo pravice sodržavljano-drugorodcev in ki se z dopustnimi sredstvi bore za svoj narod. Borimo se pa proti izrastkom nacionalnega šovinizma, proti moralno pokvarjeni nemškutariji, ki odreka slovenskemu življu najbitnejše pravice.

Slava spominu Miheja Habiha!

Njegova žrtev ni zaman!

srečni in zadovoljni, pa niso. Glasno govorijo in ob prilikah se tudi za narod navdušujejo, pa so mrtveci, ki ne vedo, da bi bili že davno lahko plačali pogrebniški račun. So pa drugi, in teh je mnogo, katerim je smrt pogledala v oči, pa se tega zavedajo, zaradi česar niso tako obžalovanja vredni, kajti ohranili so dostojanstvo človeka, po božji podobi ustvarjenega.

Dilema, ki nas davi in duši, je notranja raztrganost in razdvojenost, ki je naravna posledica našega prizadevanja, da bi bili tako Slovenci kakor Američani, pa ne moremo biti ne eno ne drugo. Kaj smo prav za prav? Sami si nismo na jasnem. V očeh domovine smo izgubljeni, v očeh tujine pritepenci, katere tolerira, dokler se obnašajo kot se spodobi človeku, ki se je sam povabil v tujo hišo.

Kako naj se torej izživljamo, da bomo uravnotežili nasprotja, ki nas vlečejo narazen, ublažili disharmonijo, ki nas bega ter dela nesposobne, da bi funkcionirali kot polni, živi ljudje? Da bomo zadovoljni sami s seboj in da ne bomo v nadlego in v spodtiko gospodarju, v čigar hiši se nahajamo. In ne samo to: da bo gospodar nekoč — ne morda že jutri ali pojutrišnjem — pomislil ter zaključil: nisem jih klical, ampak če bi mi bila še enkrat dana priložnost, bi jih sprejel kot najbolj iskreno zaželene goste, kajti več dobrega so storili oni meni, kakor jaz njim.

O teh stvarih sem dosti razmišljal in v teku let je čedalje bolj prodirala slutnja, katera je končno dozorela v prepričanje, da je naš problem, t. j. problem nas izselnikov v Ameriki, v prvi vrsti slovenski problem. S tem mislim, da naša notranja razdvojenost in raztrganost v prvi vrsti izvira iz dejstva, da kot celota nismo dobri Slovenci, in da zaradi tega, ker smo pomankljivi v poznanju samih sebe in kulturne dediščine, ki nam je bila dana z rojstvom, zato, ker nismo sposobni doumeti in se dvigniti na stopnjo najboljše, kar je v slovenstvu, pa zaradi ničesar drugega, smo tudi tako strahovito pomankljivi, skoraj brezplodni kot ljudje in torej tudi kot novi Američani. Na kratko rečeno: naš slovenski problem je tudi naš ameriški in splošno človeški problem in obratno. Mi ne moremo biti polni ljudje, mi ne moremo ničesar dati Ameriki in je z ničimer trajnim obogatiti, ako nismo v prvi vrsti dobri Slovenci, kajti le kot taki bomo sposobni odbijati strupene in razkrajajoče vplive »ameriškega džangla«, ki so tem bolj pogubni za nas, ker smo presajenci, katerih korenike ne morejo seči do prvih in bistvenih osnov ameriške miselnosti, na kateri sloni ta grandiozna babilonska dežela.

V Clevelandu nas je nad 40 tisoč Slovencev, nas izselnikov in naših otrok. Širom Amerike nas je raztresenih več stotisoč. Ta masa našega naroda postane lahko velika in pozitivna sila za dobro, ki je sposobna proicirati značaj svoje izrazite osebnosti v bodoče rodove te velike zemlje, ako smo si svesti svoje naloge in ako čutimo odgovornost do samega sebe in človeške družbe.

Otroci kulturnega naroda smo, zato se ne moremo izogniti vprašanju: Kaj bo z nami čez petindvajset, petdeset ali sto let? To se pravi: kakšno potomstvo si vzgajamo?

Kdor na to vprašanje odgovori: To ni moja briga — naj kot Judež lškarijot vzame vrv in naj se obesi. Kdor pa odgovori: To ni moja briga, da le jaz dobro živim — naj vzame dve vrvi, da bo imeli takoj drugo pri roki, če bi nesreča hotela, da bi se prva utrgala.

Če se vam zdi, da je to trda sodba, pogledjte okrog sebe in pomislite, da so med nami ljudje, ki pravijo, da so voditelji naroda, pljuvajo na vse, kar je dobrega in lepega v slovenstvu in učijo narod, da je hlapčevstvo najlepša čednost, ki bo gotovo poplačana, če ne na tem, pa na drugem svetu. To so ljudje, o katerih je Cankar zapisal, da se vsedejo za mizo, zatajijo Boga in pravijo, da so srečni.

Te misli sem zapisal kot eden izmed Slovencev v Ameriki, ki imajo slovenstvo za resno in borbe vredno stvar. Če nas bo dovolj, ki smo istih misli, naše delo ne bo v praznino bijoča gesta, delali ne bomo za grobove, temveč za — Vstajenje...

Ljubljani in od tod do morja. Če bi kmečka vojska ne bila premagana pri Sv. Petru pod Kunšpergom na Sp. Štajerskem, bi bilo vzplamtelo vse slovensko ozemlje, saj je imel skritih po spodnještajerskih gorah slovenski upornik Pavel Šterk velike množice slovenskih kmetov. Gregoriča so vlekli, ko je bil ujet, na Dunaj v zapore. Šele čez eno leto ga je poslal cesar Maks hrvaškemu banu Draškoviću, ki ga je dal usmrtiti.

Sicer pa bi bilo mogoče šteti na koncu 16. stoletja tudi Zagorce med Slovence, saj so bile Trubarjeve knjige takrat prav tako razširjene med ljudstvom onstran Sotle, kot drugod po slovenski zemlji. »Gubec« je prav za prav slovenski »Gobec« in je to ime še dandanes močno razširjeno po Sp. Štajerskem. Politični razvitek je skrčil slovensko ozemlje ter napravil pozneje iz kajkavcev onstran Sotle Hrvate.

Zato je neumljivo, zakaj je režiser uprizoril opero »Matijo Gubca« v popolnoma neslovenski zunanosti, ki pa tudi ne odgovarja kajkavskemu okolju onstran Sotle iz 16. stoletja. Slovenski kmetje, pa najbrž tudi kajkavci so nosili na koncu 16. stoletja široke klobuke, ne pa srbskih »šubar«, bili so oblečeni v raševino ali platno. Kmečki uporniki so imeli za klobuki zimzelen, kar ve vsak otrok pri nas. Vsa zunanost uprizoritve je bila napačna. V 14. dejanju, ki se godi med 2. in 9. svečanom I. 1573, je namesto zimske pokrajine s par golimi drevesi in naletavanjem snežink postavil režiser

na oder zeleno pokrajino, ki tudi glasbenemu podajanju ne odgovarja. Na Markovem trgu je sedel Gubec na navadnem črnem stolu, krona, s katero kronajo rablji Gubca, je bila črna, namesto da bi bila razbeljena. Pod Gubčevim prestolom bi moral biti vsaj naznačen ogenj, kar bi se dalo igrati narediti, da bi gledalec vsaj vedel, za kaj gre in bi bilo dejanje vsaj malo razumljivo. Prav tako ni bilo obglavljenje Pasaanca vidno. Tudi v 2. dejanju, ko zažgo kmetje Tachyjevo grad, se ni niti pokadilo od nikoder. Zdi se nam, da bi bilo treba slovensko operno novost vse drugače pripraviti, posebno če za to ni treba posebnih izdatkov. V impresionistični operi je izdelava prizorišča važnejša kot v klasični operi.

Tudi glasbeno je bila premiera »Gubca« premalo izdelana. Savinova glasba zahteva natančne izdelave v orkestru in tudi pri pevcih. Upamo pa, da bo v prihodnjih predstavah glasbeno podajanje bolj natančno, ko bo ves ensemble vigran, kakor je to po navadi v ljubljanski operi, da je šele tretja ali četrta predstava tehnično dobro podana.

Slovenska velika opera »Matija Gubec« je eden izmed osnovnih kamnov slovenske narodne opere. Risto Savin je zidar slovenske narodne opere, ki dela šele pri tleh. Prav od srca želimo, da bi postavil vsaj še pritličje, če že ne višjih nadstropij slovenske narodne opere, ki si jo tako želimo in ki bi bila eden izmed najlepših stebrov-nosilcev templja slovenskega duha. —i.

Stvari zore...

Boj za Sredozemlje.

Ko smo svoje dni poročali o italijansko-abesinskem sporu, smo takoj omenili, da gre pri stvari za nekaj večjega: namreč za nadvlado v Sredozemlju, za svobodno pot v Indijo. Kajti italijanska Abesinija na južnem koncu Rdečega morja mora neizogibno ograzati to pot, s tem pa dati Italiji tudi v Sredozemlju premoč.

Prav tako je bilo od vsega začetka očitno, da mora italijanska imperialistična politika v Afriki izzvati odločen odpor Velike Britanije, katere največji in najbogatejši del je še zmeraj Indija. Ta odpor je bil tako velik, da se je nekaj časa zdelo, da preide v oborožen spor, v vojno. Ladja za ladjo angleške vojne mornarice se je pojavila v Sredozemljskem morju.

Vendar do vojne ni prišlo. Danes je jasno, zakaj. Angleži niso bili dobro pripravljeni. Pa tudi sicer je bilo v Evropi toliko nemira, na Daljnem vzhodu je ograzala Japonska angleško posest.

Pri isti priliki smo pa tudi pokazali na to, da stvar še ne bo rešena, pa naj Italijani v Abesiniji zmagajo ali ne. Zakaj če bi se Anglija za stalno umaknila pred Italijo na tako važni črti, kakor je Sredozemlje, bi pomenilo to začetek njenega propadanja in razpadanja.

Na to pa Anglija še daleč ne misli in ji tudi ni treba misliti.

Grmadijo se dejstva, ki to spričujejo. Dejstva, ki jih večina bere, ne da bi si kaj posebnega mislila o njih. Saj je tudi sicer vendar toliko razprtij in homatij na svetu — kdo bi tehtal ves ta drobiž in ugibal o njegovem pomenu za nas, za svet! In kdo bi gledal tako daleč naprej, ko ima pa vsak v svojem okolju zadev in zadevic na pretek.

Prav v malih stvareh smo bili Slovenci od nekdanj veliki. Zato so nas veliki dogodki našli vsekdar neopripravljeni. Saj včasih še sredi njih nismo pozabili svojih malot. Ni čuda, da smo bili zato tolikokrat žrtev, da smo bili zmeraj bolj predmet v političnem dogajanju, namesto njegov nosilec in ustvarjalec, ali vsaj soustvarjalec.

In zlasti ni čudno, da si nas je tako zlahka podjarmilo jugoslovensko nacionalstvo, nam naprtilo brez globljega in resnejšega našega odpora tovor centralističnega zaslužjenja in nam vzelo pravico, da odločamo o najprvobitnejših svojih zadevah sami in doma.

S tem opozorilom navajamo nekaj dejstev z željo, da mislimo ob njih, a hkratu tudi delamo v pravo, ki ga nam kažejo.

Malta.

V italijansko-abesinski vojni se je precejkrat imenovala Malta. To je otok v angleški posesti, ki leži prav med Sicilijo in Libijo, italijansko kolonijo v Severni Afriki. Otok je majhen in šteje samo okoli 230.000 prebivalcev. Važen pa je kot nekakšno mornariško mostišče med zahodnim in vzhodnim Sredozemljskim morjem, med Gibraltarjem in Sueškim prekopom. Važen je zlasti za Veliko Britanijo, ki z njim obvladuje najbližjo pot v Indijo. Prav tako važen je pa tudi za Italijo, ker je kakor zid za njene imperialistične načrte. Zato rujejo že dolgo med maltanskim prebivalstvom. Maltanci so sicer samostojen narod, le da je njihov jezik močno pomešan z laškimi besedami. Iz tega dejstva so Italijani začeli zahtevati Malto zase — nekako tako in skoraj z istimi razlogi, kakor Nemci koroške Slovence. Pošiljali so jim laško vzgojene učitelje in duhovnike, agitirali zoper Angleže z besedo in denarjem in tako res vzgojili dobrošno število odpadnikov — nekako tako, kakor Nemci med koroškimi Slovenci. Tu pa so posegli Angleži vmes, odpravili kratko in malo italijansčino iz uradov in šol in jo nadomestili z maltansčino in angleščino. Gotovo je, da prihodnje pokolenje ne bo več italijanofilsko. Hkratu pa so začeli Angleži utrjevati otok po načrtu in v velikem obsegu. Ni čuda, če tako skrbi fašistično »Tribuno« za »italijansko kulturo« Malte. Saj ograza precej naravnost »italijansko kulturo« Abesinije! Pa še marsikje drugje...

Tudi Ciper.

Vendar samo utrjena Malta Veliki Britaniji ni dovolj. Iznenadenja so zaradi bližine Italije le mogoča. Angleška previdnost nikoli ne stavi na eno samo kocko. Razen tega je Malta premajhna, da bi omogočala zbiranje večjih sil. Zato so začeli utrjevati mnogo večji otok Ciper v vzhodnem Sredozemlju. Ta je predvsem popolnoma varen pred vsakim italijanskim napadom iz zraka. A je več ko štirikrat bližji Sueškemu prekopu, kakor Italija. Sueški prekop je ne samo poglavitna pot za Angleže v Indijo, ampak tudi edina pot za Italijane v njihovo novo etiopsko cesarstvo.

Anglija se pripravlja politično.

Namesto v Franciji je preživel angleški kralj letos svoje počitnice v državah sredozemljskega Vzhoda. V državah, ki so imele v zadnjih letih skoraj vsaka prikrita ali manj prikrita spore z Italijo. V državah spet, ki globokosežnejših sporov z Anglijo niso skoraj nikoli imele.

Ob istem času je angleški mornariški minister nadziral angleška strateško važna oporišča v Sredozemlju, pa se hkratu tudi zanimal za oporišča, ki niso angleška, ki bi pa ob morebitnem spopadu lahko postala važna za angleško vodno in zračno brodogojstvo.

Pripravlja se tudi vojaško.

Pa tudi sicer je vsa angleška politika doma in na zunaj uravnana tako, da je nov spor z Italijo ne bo več iznenadil.

Takoj po italijanski zasedbi Abesinije in deloma že prej je začela Anglija reorganizirati svojo vojsko. Vojni proračun je bil povečan za 50 milijonov funtov sterlingov. Ladjedelnice delajo nove ladje, popravljajo stare. Aeroplanske tovarne delajo z vsemi posadi in še jih bo treba povečati. Vsak morebitni nasprotnik Italije ima širok kredit, če se hoče oborožiti z angleškimi letali, zlasti bombniki. Ker Angleži vedo, da bi nacionalistična zmaga v Španiji ograzala Gibraltar, so seveda nasprotniki generalske vstaje in Eden je prav odločno pritisnil na Portugalsko, naj ne dobavlja več orožja španskim upornikom. Odveč je skoraj posebej opozarjati na to, da seveda iz istih razlogov Italija upornike podpira.

Diplomatično delo.

Angleži ne morejo prepustiti nadvladja v Sredozemlju Italiji, če hočejo ostati svetovna sila. A prav tako ne more popustiti Italija, sicer bo njihovo etiopsko carstvo viselo zmeraj skoraj dobesedno na nitki. Razen tega zahteva nujno to carstvo združitve z Libijo, ki je pa spet mogoča le po zasedbi angleškega Sudana. Vse to vedo Angleži, a ve prav tako Mussolini. Oba iščeta prijateljev. Tu pa je seveda delo za svobodoljubne, demokratične Angleže lažje, kakor za fašizem. In Angleži zlahka zaključujejo svoj obroč. Jugoslavija, Grška, Turška — vsaka ima svoje račune. Z angleškim posredovanjem sta se sporazumeli celo Grška in Turčija med seboj. Egipet spet se boji, da bi se Italijani hoteli širiti na njegov račun — pa je seve prav tako za Anglijo. In italijanski listi pišejo danes kar naravnost, da pripravlja Velika Britanija napad na Italijo.

Laško samoveličje.

Sicer je pa fašizem popolnoma zapustil italijansko izročilo tihega, vztrajnega, ne izzivajočega političnega dela. V Italiji so izšli po zasedbi Abesinije zemljevidi, ki kažejo, kaj naj vse pride v obnovljeni rimski imperij. Francoska Korzika in Tunis, angleška Malta, pod angleškim vplivom stoječi, sicer neodvisni Egipet, angleški Sudan, angleško-židovska Palestina, turška in arabska prednja Azija, grški otoki v Jonskem morju, Hrvaška do Karlovca, Dalmacija z otoki, Slovenija do Zidanega mosta.

Angležem je s takimi stvarmi njihovo delo zelo olajšano. In ni dvoma, kakor v vojni zoper viljemovsko Nemčijo, tako so tudi v sporu z Italijo simpatije civiliziranega sveta z njimi.

Stvari zore. Čujmo ob njih!

Opazovalec

Zanikanje slovenske zgodovine

Lani je izšla knjiga »La Yougoslavie d'aujourd'hui« (»Današnja Jugoslavija«), ki ima 440 strani in jo je izdalo belgrajsko ministrstvo za zunanje zadeve. Med drugimi je v tej knjigi, ki je namenjena tujezemeljskim politikom, znanstvenikom in popotnikom, tudi poglavje z naslovom »Monuments historiques« (»Zgodovinski spomeniki«). V tem poglavju je zapisano seveda v francoskem jeziku tudi to-le: »V teku mnogih stoletij neodvisnosti so si Hrvatje in Srbi postavili celo vrsto pomembnih spomenikov. Kar se tiče Slovencev, ki so bili neprenehoma v boju za svojo politično neodvisnost, niso imeli časa, da bi ustvarili pravo narodno umetnost. Kolikor so ustvarili spomenikov, so bili ustvarjeni pod vplivom nemške umetnosti.«

Ko smo to brali, smo se prijeli za glavo. Mali slovenski narod, ki je živel v zahodnoevropskem kulturnem okolju in je zaživel kulturno obenem z velikimi zahodnoevropskimi narodi, ki so še v polpreteklem času obvladovali s svojimi duhovnimi ustvaritvami ves kulturni svet, naj bi ne bil ustvaril ničesar v umetnosti in malote, če jih je ustvaril, naj bi bile po bistvu nemške, ne pa njegove, t. j. slovenske! Hrvatje imajo res precej umetnostnih del iz prejšnjih stoletij v Dalmaciji. Vsi ti stavbarji in slikarji so pa bili učenci beneških italijanskih mojstrov in so na zunaj njih dela tuja, čeprav so po notranjosti hrvaška. Pisatelj poglavja »Monuments historiques« gotovo ne pozna mnenja italijanskega kritika Urbanija, ki je prav zadnje čase pisal o dalmatinskih epigonih klasika Petrarca in o Francetu Prešernu, ko je ugotovil, da je Prešeren edini veliki pesnik, ki stoji kot učenec Petrarcev mojstru ob strani, dalmatinski posnemovalci pa daleč pod Petrarcom in Prešernom. Srbi imajo le starosrbske umetnostne spomenike, ki so zrastle pod bizantinskim vplivom. Srbija je bila dobrih 400 let brez umetnostnega ustvarjanja, tudi v pravi banski Hrvaški ni bilo do začetka 19. stoletja umetnostnega življenja. Slovenija, ki je segala do Tagliamonta in skoraj čez vso Koroško, je bila že od 13. stoletja zahodnoevropska kulturna pokrajina. Od 14. stoletja do konca 16. stoletja je bilo v Sloveniji ustvarjenih veliko gotških umetnin, stavb in slikarskih del, ki se lahko merijo s sosednimi italijanskimi in nemškimi pokrajinskimi gotškimi deli, in katerih ostanke razkrivajo prav zadnja leta. Nobeno ljudstvo v Evropi ni sezidalo toliko cerkva po hribih, gričih in dolinah svoje zemlje ko Slovenci, ki so na svojem malem ozemlju 25 tisoč štirjaških kilometrov v teku nekaj stoletij postavili okoli 3000 cerkva in cerkvic. Pri teh umetnostnih spomenikih je sodelovalo ljudstvo samo, neštevili neznanstveni stavbarji in umetniki iz ljudstva. V 16. stoletju so soustvarjali beneško umetnost tudi ljudje slovenske krvi. V 18. stoletju je bilo ustvarjenih po vsej slovenski zemlji stotine in stotine baročnih umetnin od domačih umetnikov, ki so bili v italijanski šoli. Ti umetniki (Metzinger, Bergant) so krasili cerkve tudi po Hrvaškem. Še sredi 14. stoletja je Slovenec Stroj delal v Zagrebu stvari, s katerimi so se ponašali Zagrebčani na zgodovinski razstavi zagrebskega mesta pred nekaj leti. Slovenci so v 18. stoletju ustvarjali celo v Neaplu, v Monakovem in seveda tudi na Dunaju. Kar je bilo na slovenskih tleh ustvarjenih umet-

nostnih spomenikov — in teh je bilo veliko — niso bili ustvarjeni pod nemškim vplivom, ampak iz slovenskega bitja v zahodnoevropskem slogu. To smo dolžni povedati v poduk pisatelju sestavka »Monuments historiques« v knjigi »La Yougoslavie d'aujourd'hui«. Seveda pa napačnih podatkov, ki jih je zapisal o slovenski kulturi in ki so podobni kot so jih včasih pisali o Slovencih »pangermani«, in pa škode, ki jih slovenstvu dela tako pisanje v tujini, ne bomo mogli popraviti s temi vrsticami.

Zapostavljanje

V »Trgovskem listu« beremo:

»Če gledamo oglasne dele jugoslovanskih listov, potem vidimo, da so belgrajski listi polni oglasov državnih denarnih zavodov, medtem ko slovenski listi te milosti niso nikdar deležni. Pri nekaterih listih so oglašili državnih denarnih zavodov že ena njihovih najbolj stalnih in tudi pomembnih aktivnih postavk. Te milosti državnih denarnih zavodov pa niso deležni le dnevniki, temveč tudi tedniki, pri katerih se inseriranje prav gotovo ne splača v tej meri, kakor bi se splačalo v slovenskih gospodarskih listih ali dnevnikih. — Tako ima »Narodno blagostanje«, ki se v zadnjem času posebno proslavlja z napadi na trgovce, stalno celostranski inserat Državne hipotekarne banke. Kako nujno je inseriranje v »Narodnem blagostanju«, se vidi iz tega, da ima »Narodno blagostanje« poleg tega samo še celostranski inserat »Bat'e« (g. Bajkić je namreč upravni svetnik d. d. Bat'e), medtem ko drugih inseratov skoraj nima.

To enostransko oglašanje državnih denarnih zavodov samo v belgrajskih listih je tudi del tistega zapostavljanja, ki ga Slovenija stalno trpi in ki ga ne moremo več trpeti. Zlasti pa ne od državnih denarnih zavodov, ki imajo v Sloveniji tako lepe dobičke.

Če že mislijo državni denarni zavodi, ki so tako silno privilegirani, da sploh nihče ne more z njimi konkurirati, da je zanje oglašanje priporočljivo, potem naj oglašajo v vseh listih, ne pa le v belgrajskih. Takšno oglašanje je že preveč podobno subvencioniranju listov, kar pa je za državne denarne zavode čisto neprimerno.«

K temu bi dodali samo še tole. Kakor smo že večkrat povedali v našem listu in tudi dokazali s podatki, so državni denarni zavodi glede svojega poslovanja v južnih krajih prav občutno pasivni. Vzrok je predvsem v neupravičenih kreditih večinoma insolventni čaršijski porodici. Navedli smo tudi primer, ko so državni denarni zavodi dovolili na neko zemljišče pri Belgradu kredit, ki je šestkrat presegal vrednost tega zemljišča, kredit, ki je bil potem seveda zgubljen. Te zgube pa se morajo potem kriti iz dobičkov, ki jih imajo ti zavodi zlasti v Sloveniji.

In tako plačuje tudi te oglase za belgrajske liste Slovenija, ne dobe jih pa naši listi, kjer bi bili oglašili edino upravičeni iz preprostega razloga, ker pač v prvi vrsti pri nas delajo državni denarni zavodi dobičke. To bi bilo tudi trgovsko edino pravilno. Saj ga menda ni na svetu trgovca, ki bi oglašal tam, kjer ima same zgube, ki bi torej iskal odjemalce med stečajniki in kridatarji, ne pa med zanesljivim poslovnim svetom.

Predavanje o Prešernu

Prosvetna zveza v Ljubljani je za letošnjo jesensko in zimsko sezono pripravila lepo vrsto poljudnih večerov. Je to vrsta 22 predavanj, ki bodo imela jedro: slovenstvo. Vse priznanje gre Prosvetni zvezi, da je dala svojim prireditvam ta značaj. Današnji časi so taki, da je res potrebno, širokim slovenskim slojem dati take duševne hrane, ki jih naj opozarja na bistvo ljudstva, njegov zgodovinski razvoj, kulturno, gospodarsko in politično življenje.

Prvo predavanje je imel pisatelj F. S. Finžgar dne 2. t. m. v unionski dvorani, ki je bila tako polna, da mnogo došlih ni našlo prostora. Je pa bil tudi predmet predavanja tak, ki zanima ne samo šolane ljudi med nami, ampak tudi široke mase zavednih Slovencev. Pisatelj F. S. Finžgar je govoril o Prešernu ne toliko kot umetniku pesniku, ampak kot človeku, plodu lepe breznjske pokrajine na Gorenjskem. Predavatelj je v zanimivem govoru pokazal, kako je Prešeren rasel, se razvijal in postal pesnik, ki je nas Slovence s svojimi pesnitvami uvrstil med kulturne narode Evrope. Tudi pred Prešernom smo Slovenci imeli ljudi, ki so s peresom poskušali dvigniti svoj rod, a tem je po večini manjkalo instrument za tako delo: jezik. Prešeren je pa iz jezikovnih zakladov svojega rodne kraja ustvaril pesniški jezik, ki danes ne zaostaja za drugimi evropskimi jeziki. In to je mogel storiti le genij Prešeren, kakor ga je izoblikovala njegova rodna vas Vrba in vsa njena okolica naše Gorenjske. Predavanje g. F. S. Finžgarja je poslušalcem pokazalo, kake vrline, lepote in vrednosti hrani značaj Prešernovih rojakov in kako se te lastnosti kažejo še danes v govorici in življenju ljudstva breznjske fare.

Prezreti tudi ne smemo misli, ki jo je predavatelj izrazil konec svojega predavanja: Prešerenova rojstna hiša, ki je še danes taka, kakor je bila ob rojstvu našega velikana, naj se z žrtvami vsega naroda — tu naj bi ne izostala banovina kot skupnost Slovenije — pretvori v mal Prešerenov muzej, kjer bi bilo zbrano vse, kar je v zvezi s Prešernom in njegovo poezijo. Vsak drug narod, je dejal predavatelj, bi bil takemu svojemu geniju že davno ustvaril tak spomenik, mi Slovenci pa se ne zganemo, kakor bi ne znali ceniti veličine pesnika. Žalostno, a resnično! — Ali bomo čakali, da nam materialistična doba hišo podre in postavi na njenem mestu kako bahaško vilo? Pomislimo vendar!

Pot je dana

Hrvaška kmečka stranka je imela zadnjo nedeljo velik ljudski shod v Tuzli. Na njem je govoril tudi dr. Juraj Šutej in — očitno v sporazumu in po naročilu dr. Mačka — povedal:

»Mi Hrvatje smo političen narod in zahtevamo zase vse, kar mora političen narod imeti. Če bi se bila vsaj ena točka krfske deklaracije izvedla, bi danes bilo drugače. Leta se že rešuje hrvaško vprašanje, a nihče z druge strani noče reči, kako ga hoče rešiti. Gotovo je eno, da **nadglasovanja ne more več biti...** Mi Hrvatje nikogar ne obsojamo vnaprej, sporazumeli pa se bomo s tistimi, ki bodo dejansko in zakonito zastopali srbski narod. Ko zvemo, kdo ima to pravico, se bomo porazgovorili z njim.«

To so besede, ki so v vsakem pogledu določne in jasne, da ni mogoče reči nanje drugega, kakor da ali ne.

Te besede — sporazum brez vsakerega nadglasovanja — so pa hkratu tudi načelo, ki smo ga zastopali mi od vsega začetka. Kajti drugačnega trajnega sporazuma sploh ne more biti za tistega in tiste, ki nočejo slovenstva zatajiti in izdati. In prav sedaj, ko se preobrazuje vse naše politično življenje, je čas, pa tudi prav zadnji čas, da izpovedo to načelo, neokrnjeno in brez pridržkov, vsi tisti, ki hočejo slovenski narod zastopati in predstavljati.

„1551“

V Ljubljani je začel izhajati nov študentovski tednik za univerzno in javna vprašanja. Tednik ima izviren naslov, številko — 1551, v spomin leta, ki je s prvo slovensko knjigo iz nediferencirane, podložne kmečke mase ustvarilo slovenski narod. Iz uvodnika zapisujemo te-le besede:

»Razvoju gospodarskega propada, sredi katerega smo, se je pridružila še globoka kulturna tema, jalovost našega javnega življenja in razvrednotenje vseh moralnih vrednot. Kamorkoli pogledamo, povsod isti znaki razkroja slovenske družbe. Poglejmo samo tisti faktor, ki je mero-dajen za mišljenje vsaj dveh tretjin ljudi pri nas, ki ga dobiva zjutraj na posteljo univerzitetni profesor in ki pride tudi v zadnjo gorsko vas: naš časopis. V domačih in tujih poročilih je nagnetenih toliko potvorb in zavijanj, da, tudi laži, da se nam počasi ustvarjajo popolnoma izkrivljene podobe stvari. Kot se mora lažno življenje prej ali slej maščevati nad posameznikom, se mora prav tako nad narodom. Danes vodijo naše življenje neodgovorni ljudje, vse, kar je vrednega, pa molči. Predvsem univerza sama. Ni je na svetu, ki bi imela tako lepo polje dela, kot ga ima naša.

Edina v narodu, bi morala dajati v vseh panogah smernice njegovemu življenju — v resnici pa je v njem brez vpliva in veljave. Kolikor tehtamo staro generacijo, ne verujemo več, da bi bila sposobna in voljna izpremeniti prakso našega javnega življenja. Ne slepimo se in vemo, da dvajsetletni ljudje, tudi če bi bila to celokupna akademska mladina, ne morejo izpremeniti mnogo. Toda v sebi čutimo nepomirljivo voljo, da pregledamo vsa velika in mala vprašanja, ki se tičejo slovenskega ljudstva, vzgajamo med seboj ljudi, ki bodo, strokovnjaki v svojem delu, vsi z isto strastjo hlepeli po boljšem življenju malega človeka in delali neprestano za izboljšanje slovenskih razmer. Če kmetje, delavci, obrtniki, sploh vsi mali ljudje danes obupujejo, da ni inteligence, ki bi skrbela za njihovo dobro in je v zraku geslo, da si morajo pomagati sami, se mi ne mislimo odreči borbi v vrstah, kjer je večina slovenskega ljudstva. Nasprotno, vemo, da moramo stati z večjo izobrazbo, ki nam jo je bilo dano užiti, v njegovih prvih vrstah.«

Zveza narodov in terorizem

V Ženevi zaseda te dni že sedemnajstič Zveza narodov. Značilno za to napravo je, da je bila zasnovana na široki in visoki osnovi kot najvišja meddržavna ustanova, da pa te naloge ni mogla izvršiti, ker jo je izdala in zapustila sedaj ena, sedaj druga velikih sil, če je tako kazalo njihovim posebnim koristim. Primer Abesinije je izmed najzadnjih, pa tudi najbolj kričečih. Tako ji zdaj ne kaže drugega, ko da se bavi z vprašanji druge vrste. Želeti bi bilo, da vsaj ta zagradi tako, da bo opravičila svoj obstanek in da bo mogoče na tej osnovi zidati dalje in kdaj napraviti Zvezo narodov takšno, kakor so si jo veliki človekoljubi zamislili ob njenem nastanku.

Te dni se posvetuje Zveza narodov o meddržavni pogodbi za pobijanje terorizma. Kakor je predlagal zastopnik Jugoslavije, naj bi se obso-dila vsa nasilja, vsi atentati in vsi umori kot sredstvo političnega boja, pa naj bodo že izvršeni iz kateregakoli nagiba.

To je prav. Nasilje, umor, trpinčenje političnih nasprotnikov je treba označiti za hudodelstvo. Samo da ga je treba označiti dosledno in vselej, pa naj ga izvrši kdorkoli. Kajti dvojna morala bi bila na primer, če bi bilo dovoljeno kakemu uzurpatorju, da strahuje državljane, jih zapira in pobija, če bi bili pa državljani, ki bi se teptanju svojih človečnosti in državljanskih pravic uprli, torej po pravici uprli in vračali enako z enakim, zdajci razglašeni za hudodelce. Kajti sila rodi silo. In le tisti ima pravico obsojati silo, ki se te sile ne poslužuje razen v primerih, ki jih določa zakon, seveda le od ljudstva priznani in na pravni zavesti ljudstva sloneči zakon, ne pa ukaz, ki ga je morebiti porodila muha ali strah kakega samodržca.

S temi in takimi omejitvami pa naj Zveza narodov le sprejme predlagano določilo. In kadar obsodi terorizem, naj ga obsodi na obe strani.

Kajti sicer bi morali na primer Srbi zatajiti Gabriela Prinčipa, ki ga slave kot mučenika srbske misli, in ga označiti za navadnega hudodelca.

Čehi in Poljaki

Te dni je bilo spet precej govorjenja o češko-poljski spravi. Povod je dalo zbližanje Poljske s Francijo kot nasledek obiska generalnega inspektorja poljske vojske Rydz-Smiglyja v Parizu. Ali da govorimo natančneje: strah Poljske pred »prijateljstvom« nacionalistične Nemčije. Kajti navsezadnje gre nemška pot v Ukrajino, ki se je Nemčiji hoče, samo čez poljsko zemljo, in tudi političnemu šolarčku se mora zdeti, da bi taka osvojevalna pot poljsko neodvisnost do smrti zadela.

»Gazeta Polska« je pred kratkim oblikovala poljske zahteve do Čehov v tešinskem ozemlju: 1. svoboden kulturni razvoj za poljsko prebivalstvo v isti meri, kakor za nemško in madžarsko; 2. poljski otroci, ki pod kakršnimkoli pritiskom obiskujejo češke šole, naj se vrnejo v poljske; 3. Poljske naj se da mogočost, da bodo nameščeni v upravi in gospodarstvu. V notranjost premeščene poljske družine, zlasti železničarji, naj se vrnejo v Tešin. 4. Tisočim poljskim delavcem, ki so na Češko-Slovaškem rojeni ali tam že dolgo na delu, naj se podeli državljanstvo.

Te zahteve so tako značilne za imperialistično miselnost nekaterih narodov, da se je vredno pomuditi ob njih. Tem bolj, ker gre za spor med dvema slovanskima narodoma, kakršnega je tujec najbolj vesel.

Poljske zahteve same na sebi so popolnoma upravičene, seveda pod pogojem, da je njihova osnova resnična. Čehi zatrjujejo tem zahtevam nasproti, da imajo tešinski Poljaki poljske šole in da tudi sicer niso nikjer zapostavljeni. Narodno strnjeni pa Poljaki tako niso nikjer. In v vsej češko-slovaški republiki jih je komaj 80.000. Toda, kakor rečeno, če in kolikor je osnova poljskih trditev resnična, za toliko je tudi ta zahteva upravičena.

Ali nekaj je pri stvari, kar slabi, prav močno slabi pravstveno osnovo teh zahtev.

Poljska je vse drugo, ko narodno enotna država. Poljakov samih je za dobro polovico: okoli 55%. Ukrajincev, Belorusov in Rusov je v Poljski nekako četrtnina, to je okoli 25%. In 20 odstotkov je še drugih narodnih manjšin.

Te prav zelo znatne manjšine pa, in to je po podatkih zlasti Ukrajincev popolnoma dognano, nimajo v Poljski še delca tistih pravic, kakor jih ima prav neznatna poljska manjšina na Češkem. Znano je zlasti, kako ravnaajo Poljaki z Ukrajinci, ki se jih prav zaradi njihove številnosti in ker meje na ukrajinsko sovjetsko zvezno državo, najbolj boje. Nikoli pa še niso našle odmeva zahteve nekoga, ki se sklicuje na njihovo pravstveno upravičenost, ki pa natančno ista pravstvena načela doma tepta.

Ta spor obeh slovanskih mejačev na vzhodu je seveda nad vse vseč fašistični Nemčiji. In sicer po pravici. Vsak tak spor jača njo in slabi odpor pri njenem zamišljenem pohodu na vzhod.

Mar so Poljaki popolnoma pozabili na svojo tragično zgodovino? Zlasti na hakatizem? Menda, če ne bi gotovo delali drugače.

In zlasti: mar se štejejo za tako močne, da se lahko odpovedo vsem pravstvenim načelom, da stavijo svojo politiko zgolj na silo?

Naj bi se že kdaj in povsod zbudila zavest, da je nemogoča dvojna morala, po kateri kdo lahko dela doma, kar noče, da bi smeli drugi v tujini — torej tudi doma. In da je taka dvojna morala največja ovira miru med narodi, medsebojnega zaupanja in s tem vsake prave ljudske blaginje, blaginje zlasti lastnega naroda.

Vabilo

Naročnike, ki tega še niso storili, prosimo, da nam čim prej nakažejo naročnino. Kdor bi ne imel položnice, jo dobi na vsaki pošti. Nanjo naj napiše na za to določenih mestih številko našega poštnege čekovnega računa — 16.176 — in naslov: Uprava tednika »Slovenija«, Ljubljana. Kdor položnico že ima, pa je ne rabi, naj jo shrani, ali še bolje: pridobi na listu novega naročnika. Denar še lahko nakaže tudi s pošto nakaznico. Ustrezno nam je tudi z naslovi oseb, o katerih je pričakovati, da se bodo naročile, če jim pošljemo list na ogled. Kdor ne misli postati naročnik, naj list vrne z opazko: Ne sprejemem. Opozarjajte svoje prijatelje in znance na »Slovenijo«!

Mali zapiski

Prepovedan list.

Belgrajsko državno pravdnštvo je prepovedalo širiti 1. številko »Jugoslovenskega glasnika«, glasila JNS.

Split petinšestdeset, Ljubljana sedem in pol.

V Splitu zida država nova carinska skladišča, novo bansko palačo, dve srednji šoli in sicer moško humanistično in žensko realno gimnazijo, kirurški oddelek bolnišnice, pošto poslopje in betonsko cesto v Trogir. Te stavbe bodo stale nad 65.000.000 dinarjev.

V Ljubljani pa smo po dolgem času samo dosegli, da se je začela že kdaj zidati vseučiliška knjižnica. Zanj je bil po dolgoletnem moledovanju dosežen kredit celih 7.500.000 dinarjev. To se pravi premalo. To se pravi, da bi še te prepotrebne stavbe ne bili začeli zidati, če bi ne bila zanj dovolila banovina dveh milijonov in če bi zasebniki ne bili priskočili na pomoč.

Naše gospodarsko življenje hira naprej.

Od leta 1932 je v Sloveniji opustilo 4556 trgovcev in 3797 obrtnikov svoje obrate. Skupaj je torej samo v teh dveh panogah bilo uničenih 8353 samostojnih naših ljudi.

Kakor pri zaposlitvi delavstva, tako se nadaljuje propadanje gospodarstva še zmeraj — a samo pri nas. V letošnjem prvem četrtletju se je znižalo število trgovin v Sloveniji za 325, število samostojnih obrtnikov pa za 227.

Drugače tudi biti ne more in ne bo, dokler ne bo popolnoma likvidirano centralistično nacionalno jugoslovenstvo.

Za politično amnestijo v Bolgariji.

Za obletnico kronanja kralja Borisa pripravlja bolgarska vlada obsežnejšo amnestijo navadnih zločincev in enega dela političnih obsojencev. Javnost pa s tem ni zadovoljna in zahteva popolno amnestijo vseh političnih jetnikov brez izjeme. Dne 29. t. m. se je vršil zaradi tega v Pravniškem domu v Sofiji velik shod, ki so se ga udeležili vsi sloji prebivalstva. Nastopilo je več govornikov, med njimi ravnatelj lista »Kambana«, ki so se vsi pritoževali nad slabim ravnanjem s političnimi jetniki. Naposled je bil izvoljen odbor, da izvede akcijo za pomilostitev vseh političnih obsojencev. V prvi vrsti bo zbiral podpise, ki jih ima že več tisoč.

Urednik in izdajatelj: Karel Andreč v Ljubljani.